

УДК 141.7«71»

Я. В. Пушкар
Сумський державний педагогічний
університет імені А.С.Макаренка

ВПЛИВ HI-HUME-ТЕХНОЛОГІЙ НА СТАНОВЛЕННЯ МЕГАСОЦІУМУ

Дана стаття присвячена проблемі семантики поняття «висока соціогуманітарна технологія» та впливу сучасної науки на формування мегасоціуму. Автор досліджує роль Ні-Нуме-технологій в контексті становлення майбутньої планетарної цивілізації. В статті значна увага приділяється аналізу змін умов та характеру буття суспільства під впливом сучасних супертехнологій. Доводиться, що Ні-Нуме є складний, багатоаспектний феномен, який детермінує становлення мегасоціуму.

Ключові слова: наука, «висока соціогуманітарна технологія», «соціальна технологія», Ні-Нуме, мегасоціум.

Бурхливий, еволюційний розвиток науки викликав швидке поширення принципово нових технологій - Ні-Tech, які в свою чергу детермінували глибокі наукові, культурні та соціальні трансформації в усіх сферах буття сучасного соціуму. Зміни лавиноподібно наростають і зачіпають не тільки соціокультурну сферу, а й саму людину. Високі технології впливають на спосіб життя, цінності і тілесність сучасної людини, істотно змінюють способи її існування. В останні десятиліття ХХ ст., і особливо на початку ХХІ ст., ряд учених став відзначати появу таких технологій, які стали називати високими гуманітарними технологіями (Ні-Hume, High-Hume, High-Hume та ін.). Зазначимо, що сутність даних технологій ще мало вивчена й існує значна плутанина у віднесенні різних соціальних явищ і процесів до Ні-Hume. Міць Ні-Hume актуалізує проблему оцінки наслідків від впровадження нових високих технологій. Тому суспільна потреба у знанні причин і наслідків впливу високих технологій на людину і суспільство велика, але наявне в розпорядженні знання про різноманітні впливи високих технологій на соціокультурні системи носить найчастіше констатуючий, описовий чи футурологічний характер, що мало сприяє вирішенню соціальних, екологічних та інших проблем. Потреба в знанні про особливості становлення системи «високі технології-суспільство-наука» вимагають від філософії науки постійного аналізу сучасних наукових досягнень та моніторингу найближчих технологічних горизонтів.

Виходячи з вище сказаного, метою даної публікації є філософська рефлексія над сучасними технологіями (зокрема Ні-Hume), їх впливом на розвиток суспільства, яке в даному контексті набуває принципово нової якості, що можна назвати як мегасоцільне.

Останнім часом уважного ставлення дослідників вимагає питання щодо аналізу змісту та сутності високих наукомістких технологій та їх впливу на еволюцію соціуму, оскільки Ні-Tech-технології, зокрема NBICS-комплекс, перетворюються на головну детермінанту становлення Ні-Hume технологій, що суттєво трансформує всі сфери індивідуальної і суспільної життєдіяльності людини та докорінно впливає на процес трансформації технологічного устрою планетарної цивілізації. Дослідженням цієї проблеми займалися Т. Гардашук, І. Глазко, М. Желена, О. Жукова, М. Каку, В. Кізіма, Н. Кобаясі, Б. Лузгін, В. Лук'янець, М. Марков, О. Мороз, Б. Патон, А. Ракітов, В. Цикін, В. Чешко, С. Хокінг, Б. Юдін та ін.

Упровадження NBICS-технологій в різні сфери життєдіяльності сучасного глобального соціуму сприяє переходу до нового етапу розвитку, де ризик і випадковість стають атрибутами соціоекономічного і науково-технічного прогресу. Цю проблему розробляли у своїх працях У. Бек, Г. Бехман, В. Горохов, Н. Луман, М. Мойсеєв, А. Назаретян, М. Попович, Е.Тоффлер, М. Хилько, В. Цикін та ін.

Незважаючи на те, що словосполучення Ні-Hume зустрічається все частіше, визначень даного поняття поки ще дуже мало. У російському суспільствознавстві поширені такі точки зору. А. Неклесса вважає, що High-Hume-поняття утворено за аналогією з традиційним поняттям «high-tech» (високі технології) і на противагу йому. Їм позначають сучасні гуманітарні технології, продуктом яких є, по суті, певний стан людської свідомості, у тому числі масового[5]. М. Делягін також вважає, що термін «High-Hume» з'явився на противагу «high tech», тобто високим технологіям, які впливають, як і раніше, на мертву матерію. High-Hume – це формування живої людської свідомості. З'явилися і перші енциклопедичні визначення: High-Hume технології – складні технології, спрямовані на зміну людини (за аналогією з традиційними високими технологіями, спрямованими на зміну навколишнього середовища, – high-tech). Спочатку вони використовувалися тільки для позначення технологій формування свідомості, однак потім були розширені на весь спектр традиційних гуманітарних технологій, пов'язаних з освітою, охороною здоров'я, культурою і т. ін. Перспективи генної інженерії дозволяють включати в цю категорію значну частину сучасних біотехнологій.

Ми будемо розуміти під *Ні-Hume такі соціальні та гуманітарні технології, що призначені для впливу на індивідуальну або масову свідомість*. Виникнення Ні-Hume обумовлено, з нашої точки зору, наступними процесами: по-перше, розвитком прикладних соціогуманітарних досліджень, по-друге, технологіями, супроводжуваними Ні-Tech-виробництвом, в основі яких лежить розвиток технологій NBIC-комплексу.

Соціальні та гуманітарні технології виникли поряд з матеріальними ще в доіндустріальному суспільстві. Але в більшості випадків соціальні та гуманітарні технології спеціально не розроблялися, а склалися стихійно. Вони мали відносно простий характер, могли бути освоєні інтуїтивно, на основі емпіричних знань і досвіду. Внаслідок домінування традицій в ціннісних підставах менталітету суспільства будь-які зміни як у матеріальному виробництві, так і в соціальному управлінні та діяльності зустрічали сильний опір. Це стосувалося також впровадження нових методів і технологій управління. Для сучасних соціальних технологій характерно те, що їх розробка здійснюється не на основі інтуїтивного знання і накопиченого досвіду, а на основі новітнього соціогуманітарного знання, що засноване на широкому впровадженні високих наукоємних технологій. Наукоємність соціальних технологій постійно зростає. Але такий стан речей складався досить поступово і характерний тільки з кінця ХХ ст. Витоки соціальних технологій як специфічної сфери наукового знання вбачаються в декількох площинах: по-перше, в розвитку протягом ХХ ст. соціологічної науки, і в першу чергу такого її прикладного аспекту, як соціальна інженерія, по-друге, у розвитку теорій соціального управління, в першу чергу наукового менеджменту, по-третє, у розвитку соціальної психології та філософії. Отже, подальший розвиток соціальної інженерії як сфери науково-практичної діяльності в соціології було пов'язано з цілеспрямованим впливом на процеси та організаційні структури спеціалізованої діяльності людей, що орієнтувалося на регулювання, зміни та контроль практичних дій, поступово посилюється під впливом високих наукоємних технологій. Соціальна інженерія сьогодні розглядається у двох ракурсах: з одного боку, як соціоінженерна діяльність, з іншого – як соціоінженерна наука [6].

Як наука, соціальна інженерія відносно молода і є складовою частиною соціології, в першу чергу прикладної соціології. Сфера її дослідження охоплює сукупність тих специфічних знань, які призначені для приведення в порядок і оптимізації процесу створення, модернізації і відтворення нових соціальних реальностей, тобто створюваних штучно і цілеспрямовано. Соціальна інженерія здійснює перетворення соціологічних знань, отриманих в рамках теоретичних досліджень, в конкретні моделі, проекти або конструкції соціальної діяльності, соціальних інститутів, цінностей, норм і т.п. Основу соціальної інженерії складають соціальне проектування, програмно-цільове управління та соціально-технологічна діяльність, які поступово виділяються в самостійні спеціалізовані види науково-практичної діяльності. Поняття «соціальна інженерія» та «соціальні технології» знаходяться в центрі сучасних дискусій. На практиці методи соціальної інженерії активно застосовуються, але теоретичне осмислення даної діяльності сильно відстає. Це багато в чому заважає ефективному застосуванню високих

соціогуманітарних технологій. Саме в цей період суспільство, можливо вперше, замислюється про необхідність активного, осмисленого впливу на життя, про отримання прогнозованих соціальних результатів, про пошук більш ефективних і актуальних методів освоєння соціального простору і про можливість трансляції варіантів їх осмислення, способів і принципів їх формування наступним поколінням – перші кроки у бік утворення нового типу буття планетарної цивілізації – становлення мегасоціуму.

Для створення соціальних технологій використовуються також міждисциплінарне соціогуманітарне знання, ідеї та методи, в першу чергу психології, а також політології, філософії. В даний час вивчення соціальних технологій ведеться досить активно, але при цьому до цих пір немає єдності у визначенні поняття «соціальна технологія» і «гуманітарна технологія». Сам термін «технологія», в застосуванні до соціальної діяльності і людини, поки ще часто зустрічає активне неприйняття вчених-гуманітаріїв і громадських діячів, що, з нашої точки зору, викликане сформованим уявленням про те, що машинна технологія передбачає чітке, прогнозоване, стандартизоване функціонування своїх «елементів», тому і людина починає розглядатися як «неживий предмет», як додаток машини, відчужений від своєї сутності. Останнє в сучасному суспільстві розцінюється як антигуманні ставлення до людини. Але ми вважаємо, що це не зовсім так. Найбільш важливі причини цього, з одного боку, в тому, що саме поняття «технологія» дуже багатозначно, про що ми писали вище. З іншого боку, в тому, що до цих пір немає однозначної відповіді на питання: чи будь-яка діяльність може бути технологізована? При цьому часто дуже важко розвести такі поняття, як «соціальна технологія» і «гуманітарна технологія». Отже, поняття «соціальні технології» набуває все більшого поширення при розгляді різних процесів соціального управління і тісно пов'язане з поняттям «соціальне управління». У даному випадку мова йде про технологізацію процесів соціального управління. Вважаємо, що просте перерахування колекції визначень поняття «соціальна технологія» нам мало що дасть у контексті нашого дослідження. Найчастіше дані визначення будуються за аналогією з визначенням поняття «технологія», що дається стосовно до визначення поняття суспільства. Тому ми вважаємо за доцільне виявити відмінності соціальних технологій від технологій взагалі. Технології матеріального виробництва засновані на синтезі природничо-наукового і технічного знання, тоді як високі соціогуманітарні технології – переважно на синтезі соціогуманітарного і технічного знання. І технології матеріального виробництва, і соціальні технології є механізмами управління, тобто свідомого впливу на процеси і структури з метою їх оптимізації або зміни. Але якщо в першому випадку мова йде про вплив на матеріальні предмети або речовини, то в другому випадку мова йде про вплив на соціальні групи, тобто на людей. У цьому випадку

технологіями жорстко регламентуються дії людини-виконавця конкретних операцій, але не звертається жодної уваги на його мотивацію, цінності, стан свідомості взагалі.

У соціальних технологіях мова також йде про контрольовану взаємодію між людьми, але в першу чергу в них безпосередній вплив йде під впливом наукомістких технологій. Соціальні технології здатні вирішувати не тільки соціально-економічні проблеми (наприклад, технології вдосконалення форм організації та оплати праці), а й моральні проблеми взаємодії і відносин людей (наприклад, технології вирішення соціальних конфліктів на релігійному чи національному ґрунті). Але, тим не менше, для соціальних технологій, на відміну від матеріальних, неможливо повністю виключити вплив особливостей виконавця на кінцевий результат. Ці технології багато в чому персоніфіковані і залежать від способу аналізу, типу мислення, особливостей рефлексії та індивідуальної інтуїції, досвіду і багатьох інших якостей, що характеризують конкретну людину-виконавця, на що чітко вказує синергетика.

Соціальні технології припускають цілеспрямований вплив не тільки на соціальний простір і суспільство в цілому, але й на соціальну групу і навіть на окрему особистість. Тому це поняття часто змішують з поняттям «гуманітарні технології». Поняття «гуманітарні технології» в даний час використовується також дуже широко, але при цьому зміст даного поняття також чітко не відрефлексований. У вживанні цього поняття є значна плутанина, коли різні автори вкладають у нього різний зміст. Багато в чому це пов'язано з тим, що вже не розлучаються досить чітко терміни «гуманітарний» і «гуманістичний», «гуманізація» і «гуманітаризація» тощо.

Поняття «соціальна технологія» і «гуманітарна технологія» можуть використовуватися як синоніми, а можуть і значно відрізнитися за своїм змістом. У розумінні гуманітарних технологій найчастіше зустрічається кілька точок зору:

1. Гуманітарні технології – технології, що спрямовані на людину.
2. Гуманітарні технології – технології на основі знання з гуманітарних наук (нові, сучасні форми побутування і функціонування гуманітарного знання).
3. Гуманітарні технології розглядаються як альтернативні «брудним» (маніпулятивним) технологіям.
4. Гуманітарні технології – це вид соціальних технологій, заснованих на практичному використанні знань про людину з метою створення умов для вільного і всебічного розвитку особистості.

Б. Г. Юдін пропонує розділяти терміни «соціальні» і «гуманітарні» стосовно до технологій за об'єктом впливу: якщо мова йде про технологічні впливи на індивіда (індивідів), то варто говорити про

гуманітарні технології, якщо йде мова про вплив на соціальні спільності будь-якого масштабу, то це соціальні технології. При цьому даний автор підкреслює, що часто одні й ті ж дії можна відносити і до одного, і до іншого виду [4]. Ми приєднуємося до подібного поділу і вважаємо, що він є найбільш зручним у контексті нашого дослідження. Але, з нашої точки зору, так як часто важко чітко виокремити об'єкт впливу, правильніше було б називати дані технології соціогуманітарними. У контексті нашого дослідження нас цікавлять далеко не всі соціогуманітарні технології, а тільки такі, які ми можемо віднести до Ні-Нуме, тобто до технологій, що цілеспрямовано впливають на свідомість людей. Ці технології виникли тільки з появою і широким поширенням Ні-Tech, в першу чергу – високих інформаційних технологій. Продукти нових технологій вимагають і перегляду ціннісних орієнтацій суспільства. Високі технології також змінюють існуючу систему суспільних відносин, ці зміни виявилися настільки істотними, що ефективні менеджерські технології, задіяні спочатку винятково для сфери Ні-Tech, дуже швидко вийшли за її межі і стали застосовуватися в інших соціокультурних сферах.

Ми показали, що серед сучасних соціальних технологій виділяються в окрему групу технології, які ми називаємо високі соціогуманітарні технології-Ні-Нуме. Їх поява була обумовлена широким розповсюдженням Ні-Tech. Зміни дуже швидко поширилися на інші сфери суспільства. Виробники Ні-Tech за допомогою маніпулюючого впливу Ні-Нуме створюють нові потреби у суспільства. У той же час швидкі зміни в принципах роботи сучасних компаній сектору Ні-Tech вимагають принципово нової кваліфікації робочої сили різного рівня, від них потрібні вміння не тільки «вибудовувати» процеси, а й уміння «перебудовувати» свідомість людей, з якими їм належить працювати. Отже, в якості висновків відзначимо, що у разі високих гуманітарних технологій мова йде не про «олюднення» техніки і технологій, а про технології, які призначені для зміни людської свідомості, як індивідуальної, так і масової (високі політичні технології, PR-технології, технології реклами, бізнес-технології та ін.) З нашої точки зору, більш правильно називати їх високими соціогуманітарними технологіями [6]. Основу Ні-Нуме складають управлінські технології, які супроводжують Ні-Tech (як на етапі створення і функціонування Ні-Tech, так і на етапі реалізації продуктів на основі Ні-Tech). Це обумовлено тим, що впровадження нових технологій завжди вимагає свого особливого менеджменту і маркетингу. Розвиток Ні-Нуме в значній мірі обумовлено розвитком Ні-Tech. В даний час технології Ні-Нуме набули широкого поширення і за межами Ні-Tech-виробництва. Виникнення феномена Ні-Нуме стало можливо тільки після широкого розповсюдження нових інформаційних технологій, що базуються на доступних персональних комп'ютерах і засобах комунікації. Без високих інформаційних технологій

Hi-Nume неможливі. Становлення Hi-Nume по суті являє собою процес конвергенції соціальних та інформаційних технологій. Основне призначення Hi-Nume – це такий вплив на свідомість (індивідуальну або масову), який має на меті досягнення певних керуючих і маніпулюючих впливів. Технології Hi-Nume пов'язані в першу чергу з інформацією: з певною її подачею, переробкою і програмуванням її засвоєнням з боку споживача. Hi-Nume виступають основою так званої індустрії свідомості – достатньо потужної галузі, спрямованої на маніпулювання свідомістю споживача інформації з політичними, економічними чи іншими цілями, яка почала складатися ще в індустріальному суспільстві, отримує широке поширення в постіндустріальному суспільстві, а найвищого розквіту досягне в майбутньому мегасоціумі. Якщо Hi-Tech міняють існуючу реальність, то Hi-Nume міняють сприйняття цієї реальності.

Відмітна особливість Hi-Nume за визначенням – значний вплив на соціокультурну сферу. Вони здатні руйнувати механізми саморегуляції соціуму і людини. Hi-Nume самі по собі ціннісно нейтральні, вони можуть набувати або позитивний, або негативний характер в залежності від цілей того, хто їх застосовує. Hi-Nume часто орієнтовані на ірраціональні, емоційні та підсвідомі рівні поведінки людини. Внаслідок цього виявлення впливів конкретних Hi-Nume-технологій та їх оцінка найчастіше вкрай ускладнені. Професійні спільноти, що створюють і застосовують Hi-Nume, а також їхні професійні норми і цінності ще тільки формуються. Це актуалізує проблеми професійної етики і контролю з боку суспільства над спільнотами професіоналів у сфері Hi-Nume. Відмінною рисою високих соціогуманітарних технологій є висока наукоємність. Hi-Nume вимагають для свого створення комплексного, міжгалузевого та міждисциплінарного знання. У даному випадку фундаментальне і прикладне соціогуманітарного знання з'єднується з можливостями NBIC-технологій. Передбачається, що в Hi-Nume можуть бути задіяні можливості біотехнологій (наприклад, знання про генетичну схильність людини до скоєння тих чи інших вчинків і цілеспрямований вплив на певні гени) або нанотехнологій (наприклад, цілеспрямований вплив за допомогою нанороботів на певні ділянки кори головного мозку, що відповідають за певну поведінку або емоції). Зазначимо, що хоча в даний час подібні дослідження ще багато в чому знаходяться на стадії теоретичного осмислення, реалізація даних ідей на практиці вже не розцінюється як щось неможливе і розуміється як питання часу. Hi-Nume часто важко за сутністю віднести до певного виду. Вони можуть приймати характер метатехнологій, стаючи базою для ефективної реалізації соціальних технологій іншого змісту (наприклад, маркетингові технології виступають базою для технологій політичних, і навпаки). Hi-Nume і Hi-Tech взаємопов'язані між собою і взаємообумовлюють один одного.

Специфікою технологій Ні-Нуме є те, що на відміну від машинних (механічних) технологій, людина не тільки відтворює технологію, включаючи і себе в цю систему, але й може відступати від початкового варіанта, змінювати її в певних рамках або повністю, і це не вважається негативним, а навіть заохочується. Для Ні-Нуме висока ступінь невизначеності в досягненні кінцевого результату, тому діяльність у сфері даних технологій вважається творчою. Традиційне визначення поняття «технологія» тут «не працює», а Ні-Нуме є синтезом науки, мистецтва і технологічного знання [2, С.93-94]. Особливістю Ні-Нуме є висока швидкість змін і ротації. Вони ефективні, поки той, на кого вони спрямовані, чи не розпізнав їх впливу, або поки їх не скопіювали конкуренти. Ні-Нуме на початку ХХІ ст. стають тим інтелектуальним ресурсом, що дозволяє не тільки вивчати і прогнозувати різні соціальні зміни, але і дає дієві інструменти для надання ефективного керуючого впливу на соціальний простір та отримання прогнозованого соціального результату. Ні-Нуме виступають також тією основою, на якій базується сучасний менеджмент і маркетинг. Ми вважаємо, що роль Ні-Нуме в суспільстві буде зростати і ХХІ ст. стане століттям Ні-Нуме, цим самим наближаючи становлення мегасоціуму.

ЛІТЕРАТУРА

1. Горохов В. Г. Новый тренд в философии техники / В. Г. Горохов // Вопросы философии. – 2014. - №1. – С. 178-185.
2. Жукова Е. А. Ні-Нуме: динаміка границь освітніх систем /Е. А. Жукова // Высшее образование в России. – 2009. – №10. – С. 92-96.
3. Ковальчук М. В. Конвергенція наук і технологій – прорив в майбутнє /М. В. Ковальчук// Российские нанотехнологии. – 2011. – том 6. – № 1-2. – Режим електронного доступу: http://portalnano.ru/read/iInfrastructure/russia/nns/kiae/convergence_kovalchuk.
4. Лысак И. В. НИ-НУМЕ технологии и последствия их применения /И. В. Лысак// Современные исследования социальных проблем, 2010, №4(04). – Режим електронного доступу: <http://sisp.nkras.ru/e-ru/issues/2010/04/40.pdf>.
5. Неклеса А. Инновация и революция //Дружба народов. – 2003. – №. 4. – С. 129-140.
6. Резник Ю. М. Социальная инженерия как профессия / Ю. М. Резник // Известия ТПУ. – 2011. – №6. – Режим електронного доступу: <http://cyberleninka.ru/article/n/sotsialnaya-inzheneriya-kak-professiya>. (станом на 26.08.2014).
7. Снегірьов І. О. Філософське осмислення соціальних систем крізь призму теорії самоорганізації: [монографія] // І. О. Снегірьов. – Суми: Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2010. – 184 с.
8. Цикін В. О. Філософський дискурс феномену конвергенції супертехнологій в суспільстві ризику: Монографія. – Суми: Видавництво «МакДен», 2012 р. – 264 с.

9. Чешко В. Ф. О субстанциональности человеческого разума, психогенетике и Hi-Hume технологиях (натурфилософское эссе) /В. Ф. Чешко// Социальная экономика. 2009. №1. С. 92–106.

РЕЗЮМЕ

Я. В. Пушкар. Влияние Hi-Hume технологий на становление мегасоциума.

Данная статья посвящена проблеме содержания самого понятия «высокая социогуманитарная технология» и влияния современной науки на формирование мегасоциума. Автор исследует роль Hi-Hume-технологий в контексте становления будущей планетарной цивилизации. В статье значительное внимание уделяется анализу изменений условий и специфике бытия общества под влиянием современных супертехнологий. Обосновывается, что Hi-Hume представляет собой сложный, многоаспектный феномен, который детерминирует становления мегасоциума.

Ключевые слова: наука, «высокая социогуманитарная технология», «социальная технология», Hi- Hume, мегасоциум.

SUMMARY

Y. Pushkar. Effect of Hi-Hume technologies on the formation megasociety.

This article is devoted to the content of the concept «high social technology», and the impact of modern science on the formation megasociety. The author examines the role of Hi-Hume-technologies in the context of future planetary civilization. The paper pays considerable attention to the analysis of changes in the conditions and the nature of being under the influence of modern society super technology. Proved that Hi-Hume is a complex, multidimensional phenomenon that determines the formation megasociety.

Key words: science, «high social technology», «social technology», Hi-Hume, megasociety.